

POSTĘPOWANIE KARNE

Katarzyna Dudka, Hanna Paluszkiewicz

SERIA AKADEMICKA

WYDANIE

6

POSTĘPOWANIE KARNE

Katarzyna Dudka, Hanna Paluszkiewicz

SERIA AKADEMICKA

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

WYDANIE

6

Stan prawny na 8 sierpnia 2022 r.

Wydawca
Joanna Dzwonnik

Redaktor prowadzący
Katarzyna Gierłowska

Opracowanie redakcyjne
Joanna Ośka

Projekt okładek serii
Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

Poszczególne części przygotowały:

Katarzyna Dudka: rozdz. I pkt 1–3, 5–7; rozdz. II pkt 1–6, 8–11, 13;
rozdz. III pkt 2.2, 2.4–2.6, 2.9–2.11, 2.13; rozdz. VII pkt 4.2–4.4, 7; rozdz. VIII–X,
XV, XVII pkt 2, 5–7, 9, 12, 16; tablice, wzory pism, przykłady, tabele

Hanna Paluszkiewicz: rozdz. I pkt 4; rozdz. II pkt 7 i 12;
rozdz. III pkt 1, 2.1, 2.3, 2.7, 2.8, 2.12; rozdz. IV–VI, VII pkt 1–4.1, 4.5–6;
rozdz. XI–XIV, XVI, XVII pkt 1, 3, 4, 8, 10, 11, 13–15

Katarzyna Dudka, Hanna Paluszkiewicz: rozdz. XVIII; wykazy literatury

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2022

ISBN 978-83-8286-807-4
6. wydanie

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 728 313 462
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	13
Literatura podstawowa	17
Od Autorek	19
Rozdział I	
Zagadnienia ogólne	21
1. Pojęcie prawa karnego procesowego	21
2. Funkcje prawa karnego procesowego	23
3. Źródła prawa karnego procesowego	25
4. Obowiązki prawa karnego procesowego w miejscu i czasie	29
4.1. Obowiązki prawa karnego procesowego w miejscu	29
4.2. Obowiązki prawa karnego procesowego w czasie (prawo intertemporalne)	31
5. Pojęcie procesu karnego	34
6. Przedmiot procesu karnego	36
7. Tendencje rozwoju procesu karnego	40
Literatura	46
Rozdział II	
Uczestnicy procesu karnego	47
1. Pojęcie i rodzaje uczestników procesu karnego	47
2. Organy procesowe	48
2.1. Prokurator	51
2.2. Policja i inne organy postępowania przygotowawczego	58
2.3. Sąd	61
2.3.1. Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego	63
2.3.2. Skład sądu	65
3. Referendarze sądowi	69
4. Strony procesu karnego	73
4.1. Pojęcie i rodzaje oskarżycieli	76

4.2. Oskarżyciel publiczny	78
4.3. Pokrzywdzony	81
4.4. Oskarżyciel posiłkowy	93
4.4.1. Oskarżyciel posiłkowy uboczny	94
4.4.2. Oskarżyciel posiłkowy subsydiarny	101
4.5. Oskarżyciel prywatny	109
4.6. Oskarżony	111
5. Przedstawiciele procesowi stron	114
6. Pomocnicy procesowi stron	115
6.1. obrońca	116
6.2. Pełnomocnik	118
7. Pomocnicy organów procesowych	120
7.1. Tłumacz	121
7.2. Protokolant	122
7.3. Specjalista	123
8. Rzecznicy interesu publicznego	124
9. Rzecznicy interesu społecznego	128
10. Osobowe źródła dowodowe	131
10.1. Oskarżony jako źródło dowodowe	132
10.2. Świadek	133
10.2.1. Świadek koronny	136
10.2.2. Świadek anonimowy	137
10.3. Biegły	139
11. Podmiot zobowiązany do zwrotu korzyści majątkowej	142
12. Właściciel przedsiębiorstwa zagrożonego przypadkiem (art. 91b k.p.k.)	143
13. Inni (nienazwani) uczestnicy procesu karnego	144
Literatura	145

Rozdział III

Naczelnne zasady procesu karnego	147
1. Pojęcie i systematyka naczelnnych zasad procesu karnego	147
2. Charakterystyka naczelnnych zasad procesu karnego	150
2.1. Zasada prawdy	150
2.2. Zasada swobodnej oceny dowodów	155
2.3. Zasada bezpośredniości	158
2.4. Zasada obiektywizmu	161
2.5. Zasada legalizmu	165
2.6. Zasada ścigania (działania) z urzędu	168
2.7. Zasada skargowości	170
2.8. Zasada kontradiktoryjności	175
2.9. Zasada domniemania niewinności	180
2.10. Zasada prawa oskarżonego do obrony	183
2.11. Zasada informacji i lojalności	188

2.12. Zasada jawności	189
2.13. Zasada ustności	192
Literatura	195

Rozdział IV

Czynności procesowe	200
1. Uwagi wprowadzające	200
2. Klasyfikacja czynności procesowych	201
3. Orzeczenia i zarządzenia jako czynności organów procesowych	206
4. Rozprawa i posiedzenie sądu	216
5. Porządek czynności procesowych – forma i miejsce ich dokonywania	221
6. Wadliwość czynności procesowych	227
7. Utrwalanie przebiegu czynności procesowych	230
8. Doręczenia	235
Literatura	239

Rozdział V

Akta sprawy karnej	241
Literatura	252

Rozdział VI

Terminy	254
Literatura	260

Rozdział VII

Dowody	261
1. Pojęcia wprowadzające	261
1.1. Dowód w procesie karnym	261
1.2. Podziały dowodów	266
1.2.1. Rodzaj źródła dowodowego	267
1.2.2. Treść środka dowodowego	268
1.2.3. Sposób przeprowadzania i utrwalania dowodu	269
1.2.4. Odległość źródła dowodu od organu procesowego przeprowadzającego dowód	269
1.2.5. Stosunek dowodu do faktu głównego	270
1.3. Pojęcie poszlaki	270
2. Postępowanie dowodowe	272
2.1. Dowodzenie	272
2.2. Uprawdopodobnienie	273
2.3. Notoryjność	274
2.4. Domniemania	275
3. Wprowadzanie dowodów do procesu	276
3.1. Inicjatywa dowodowa w procesie karnym	276

3.2. Wniosek dowodowy	278
3.3. Zakazy dowodowe	282
3.3.1. Zakazy dowodzenia określonych faktów	284
3.3.2. Zakazy korzystania w procesie dowodzenia z określonych dowodów	284
3.3.3. Zakazy wykorzystania określonej metody dowodzenia	289
4. Źródła dowodowe i ich wykorzystanie w procesie karnym	290
4.1. Uwagi ogólne	290
4.2. Oskarżony i jego wyjaśnienia	292
4.3. Świadek i jego zeznania	296
4.4. Biegły i jego opinia	312
4.5. Dowody rzeczowe i oględziny	323
4.6. Eksperyment procesowy	327
4.7. Dokument	327
4.8. Badania osobopoznawcze i wywiad środowiskowy	330
5. Poszukiwawcze czynności dowodowe	333
6. Kontrola i utrwalanie rozmów	342
7. Problem „dowodów nielegalnych”	347
Literatura	351

Rozdział VIII

Środki przymusu	357
1. Pojęcie i rodzaje środków przymusu	357
2. Zatrzymanie	361
2.1. Zatrzymanie (ujęcie) obywatelskie	362
2.2. Zatrzymanie właściwe	364
2.3. Zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie	368
3. Zatrzymania nieprocesowe	370
4. Pojęcie i systematyka środków zapobiegawczych	372
4.1. Reguły stosowania środków zapobiegawczych	377
4.2. Funkcje środków zapobiegawczych	385
4.3. Przesłanki środków zapobiegawczych	388
4.3.1. Przesłanki ogólne stosowania środków zapobiegawczych	389
4.3.2. Przesłanki szczególne stosowania środków zapobiegawczych ..	391
5. Charakterystyka poszczególnych środków zapobiegawczych	394
5.1. Tymczasowe aresztowanie	394
5.2. Poręczenie majątkowe	402
5.3. Poręczenia niemajątkowe	407
5.3.1. Poręczenie społeczne	408
5.3.2. Poręczenie osoby godnej zaufania	409
5.4. Dozory Policji i przełożonego wojskowego	411
5.4.1. „Zwykły” dozór Policji i dozór przełożonego wojskowego	411
5.4.2. Warunkowy dozór Policji	414

5.5. Nakaz okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym	415
5.6. Zakazy i nakazy określonego zachowania	418
5.6.1. Zawieszenie w czynnościach służbowych	418
5.6.2. Zawieszenie w wykonywaniu zawodu	420
5.6.3. Nakaz powstrzymania się od określonej działalności	420
5.6.4. Nakaz powstrzymania się od prowadzenia określonego rodzaju pojazdów	422
5.6.5. Zakaz ubiegania się o zamówienia publiczne	423
5.7. Zakazy wobec oskarżonego o przestępstwo popełnione w stosunku do członka personelu medycznego	423
5.8. Zakaz opuszczania kraju	425
6. Poszukiwanie oskarżonego i list gończy	428
7. List żelazny	430
8. Kary porządkowe	432
9. Zabezpieczenie majątkowe	436
Literatura	439

Rozdział IX

Warunki dopuszczalności procesu karnego	442
1. Pojęcie i systematyka przesłanek procesu karnego	442
2. Charakterystyka poszczególnych przesłanek procesu karnego	445
2.1. Właściwość sądu	446
Literatura	462

Rozdział X

Postępowanie przygotowawcze	464
1. Cele i funkcje postępowania przygotowawczego	464
2. Formy postępowania przygotowawczego	466
3. Przebieg postępowania przygotowawczego	470
3.1. Wszczęcie postępowania przygotowawczego	470
3.2. Przedstawienie zarzutów	481
4. Zakończenie postępowania przygotowawczego	485
4.1. Zamknięcie śledztwa	486
4.2. Umorzenie postępowania przygotowawczego	488
4.3. Zawieszenie postępowania przygotowawczego	495
Literatura	502

Rozdział XI

Skarga	507
1. Istota skargi procesowej	507
2. Zwyczajny (zwyczajny) akt oskarżenia	511

3. Inne szczególne postacie aktu oskarżenia	516
4. Substytuty aktu oskarżenia	521
Literatura	525

Rozdział XII

Postępowanie sądowe po wniesieniu skargi	527
1. Uwagi wprowadzające	527
2. Struktura postępowania sądowego – fazy procesu w stadium postępowania przed sądem pierwszej instancji	529
3. Postępowanie przejściowe	532
3.1. Wstępna kontrola oskarżenia	532
3.2. Kontrola wymagań formalnych aktu oskarżenia	532
3.3. Kontrola merytoryczna oskarżenia	536
3.4. Posiedzenie wyrokowe sądu	540
3.4.1. Wniesienie przez prokuratora aktu oskarżenia z dołączonym wnioskiem o wydanie wyroku skazującego	541
3.4.2. Wniesienie przez prokuratora samoistnego wniosku o skazanie bez rozprawy	543
3.4.3. Złożenie przez oskarżonego samodzielnego wniosku o wydanie wyroku skazującego bez przeprowadzenia postępowania dowodowego	543
3.4.4. Wniesienie przez prokuratora wniosku o warunkowe umorzenie postępowania	544
3.5. Czynności organizujące rozprawę główną	545
3.6. Posiedzenie organizacyjne sądu (posiedzenie wstępne)	550
Literatura	555

Rozdział XIII

Rozprawa główna	558
1. Model rozprawy głównej	558
2. Kierowanie rozprawą główną	562
3. Przebieg rozprawy głównej	564
3.1. Wywołanie sprawy – rozpoczęcie rozprawy głównej	564
3.2. Część wstępna rozprawy – bilans osobowy i instrumentalny	566
3.3. Przewód sądowy	571
3.4. Dalsze postępowanie dowodowe na rozprawie głównej	577
3.5. Przemówienia końcowe	589
3.6. Wyrokowanie	591
3.7. Przerwa i odroczenie rozprawy	601
4. Czynności kończące postępowanie w sądzie pierwszej instancji	603
Literatura	608

Rozdział XIV

Środki zaskarżenia	611
1. Uwagi wprowadzające	611
2. Dwuinstancyjność postępowania karnego	617
3. Wymagania formalne środków zaskarżenia	618
4. Środki odwoławcze i postępowanie odwoławcze	620
4.1. Ogólne wymagania stawiane środkom odwoławczym	620
4.2. Podstawy (przyczyny) odwoławcze	624
4.3. Granice kontroli odwoławczej	627
5. Apelacja i postępowanie apelacyjne	629
5.1. Charakterystyka apelacji	629
5.2. Postępowanie apelacyjne	634
5.3. Wyrok sądu odwoławczego	638
5.3.1. Orzeczenie aprobacyjne	638
5.3.2. Orzeczenie reformatoryjne	639
5.3.3. Orzeczenie kasatoryjne	640
6. Zażalenie i postępowanie zażaleniowe	642
7. Kasacja i postępowanie kasacyjne	648
8. Wznowienie postępowania sądowego	655
9. Skarga na wyrok sądu odwoławczego	663
10. Skarga nadzwyczajna do Sądu Najwyższego	667
Literatura	671

Rozdział XV

Postępowania szczególne	678
1. Uwagi wprowadzające	678
2. Postępowanie prywatnoskargowe	679
3. Postępowanie nakazowe	688
4. Postępowanie przyspieszone	690
Literatura	694

Rozdział XVI

Postępowania następcze	696
1. Podjęcie postępowania warunkowo umorzonego	696
2. Postępowanie ulaskawieniowe	697
3. Postępowanie w przedmiocie odszkodowania i zadośćuczynienia za niesłuszne skazanie oraz tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie	701
4. Postępowanie w przedmiocie orzekania kary łącznej	705
Literatura	707

Rozdział XVII

Postępowanie karne międzynarodowe	710
1. Uwagi wprowadzające	710

2. Immunitety osób należących do przedstawicielstw dyplomatycznych i urzędów konsularnych państw obcych	715
3. Pomoc prawna i doręczenia w sprawach karnych w stosunkach międzynarodowych	716
4. Zatrzymanie dowodów i zabezpieczenie mienia w ramach współpracy między państwami członkowskimi Unii Europejskiej	722
5. Ekstradycja	723
6. Europejski nakaz dochodzeniowy (END)	728
7. Przejęcie i przekazanie ścigania karnego	733
8. Europejski nakaz aresztowania	734
9. Wykonanie środka zapobiegawczego oraz orzeczenia wydanego w celu zapewnienia prawidłowego toku postępowania	742
10. Przejęcie i przekazanie orzeczeń do wykonania	745
11. Wykonanie orzeczeń o charakterze pieniężnym i o kosztach postępowania	748
12. Wykonanie orzeczenia w przedmiocie przepadku	750
13. Wystąpienie o wykonanie kary pozbawienia wolności	753
14. Wykonanie orzeczenia karnego związanego z poddaniem sprawcy próbie ..	755
15. Wykonanie europejskiego nakazu ochrony	758
16. Współpraca z Międzynarodowym Trybunałem Karnym	759
Literatura	762

Rozdział XVIII

Koszty procesu karnego	765
1. Pojęcie kosztów procesu karnego	765
2. Koszty pomocy prawnej udzielonej z urzędu	770
3. Koszty udziału świadka w procesie karnym	770
4. Koszty udziału biegłego w procesie karnym	772
5. Zwolnienie od kosztów sądowych	775
6. Zasądzenie kosztów procesu	776
7. Koszty postępowania odwoławczego i kasacyjnego	778
Literatura	780
Przykład wyroku sądu okręgowego	781
Przykład uzasadnienia wyroku na formularzu urzędowym	784
Przykład apelacji od wyroku sądu pierwszej instancji	804
Wykaz tablic	813
Wykaz tabel	815
Wykaz wzorów	817

LITERATURA PODSTAWOWA

S. Buczma, *Postępowanie w sprawach karnych ze stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2016; Ł. Chojniak, K.T. Boratyńska, W. Jasiński, *Postępowanie karne*, Warszawa 2018; K. Dąbkiewicz, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do zmian*, Warszawa 2015; B. Dobosiewicz, K. Dudka, M. Siwek, R. Skowron, *Postępowanie karne. Kazusy z rozwiązaniami*, red. K. Dudka, Warszawa 2013; K. Dudka, H. Paluszkiewicz, *Postępowanie karne*, Warszawa 2015; K. Dudka, H. Paluszkiewicz, D. Szumiło-Kulczycka, *Kodeks postępowania karnego. Wybór orzecznictwa z komentarzem*, Warszawa 2015; J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego*, t. 1, *Komentarz do art. 1–424*, red. L.K. Paprzycki, Warszawa 2015; J. Grajewski, P. Rogoziński, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, red. S. Steinborn, LEX 2016; K. Kremens, K. Nowicki, J. Skorupka, *Proces karny*, Warszawa 2020; T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego*, t. 1, *Artykuły 1–467. Komentarz*, Warszawa 2014, 2015, LEX 2014; T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego oraz ustawa o świadku koronnym*, Warszawa 2008; T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2014; P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, *Komentarz do artykułów 1–296*, red. P. Hofmański, Warszawa 2007, 2011; P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 2, *Komentarz do artykułów 297–467*, red. P. Hofmański, Warszawa 2004, 2011; P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 3, *Komentarz do artykułów 468–682*, red. P. Hofmański, Warszawa 2012; *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Z. Gostyński, t. 1, Warszawa 1998; *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. A. Sakowicz, Warszawa 2012, 2015, 2020; *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2016, 2021; *Kodeks postępowania karnego*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, t. 1 i 2, Warszawa 2021; *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. D. Świecki, t. 1 i 2, Warszawa 2018, 2021; *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do zmian 2016*, red. D. Świecki, Warszawa 2016; *Komentarz aktualizowany do art. 1–424 Kodeksu postępowania karnego*, red. J. Grajewski, LEX 2015; *Komentarz aktualizowany do art. 425–673 Kodeksu postępowania karnego*, red. L.K. Paprzycki, LEX 2012; C. Kulesza, P. Starzyński, *Postępowanie karne*, Warszawa 2020; D. Kuzelewski, *Idea i wybrane instytucje sprawiedliwości naprawczej a wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych*, Białystok 2021; A. Lach, *Postępowanie*

nie karne po nowelizacji z dnia 11 marca 2016 roku, Warszawa 2017; B. Nita, *Postępowanie karne przeciwko podmiotom zbiorowym*, Warszawa 2008; H. Paluszkiewicz, *Sporządzanie środków odwoławczych i innych środków zaskarżenia w postępowaniu karnym i karnoskarbowym. Komentarz praktyczny z orzecznictwem. Wzory pism procesowych*, Warszawa 2019, 2022; H. Paluszkiewicz i in., *Dynamika procesu karnego. Podręcznik do konwersatoriów*, Warszawa 2012; M. Rogacka-Rzewnicka, *Proces karny w perspektywie ewolucji naukowej i współczesnych trendów rozwojowych*, Warszawa 2021; M. Rogacka-Rzewnicka, *O równości, równouprawnieniu i równowadze procesowej [w:] W pogoni za rzetelnym procesem karnym. Księga dedykowana Profesorowi Stanisławowi Waltosiowi*, red. D. Szumiło-Kulczycka, Warszawa 2022; J. Sawicki, J. Skowronek, *Prawo karne skarbowe. Zagadnienia materialnoprawne, procesowe i wykonawcze*, Warszawa 2021; J. Skorupka, T. Oczkowski, V. Konarska-Wrzosek, *Prawo i postępowanie karne skarbowe*, Warszawa 2013; *System Prawa Karnego Procesowego*, t. 1, red. P. Hofmański, Warszawa 2013; *System Prawa Karnego Procesowego*, t. 2, red. P. Kruszyński, Warszawa 2014; *System Prawa Karnego Procesowego*, t. 3, red. P. Wiliński, Warszawa 2014; *System Prawa Karnego Procesowego*, t. 8 vol. 1–3, red. J. Skorupka; D. Świecki, *Postępowanie odwoławcze w sprawach karnych*, Warszawa 2022; D. Świecki, *Kodeks postępowania karnego. Orzecznictwo*, Warszawa 2022; S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2020; P. Wiliński (red.), *Polski proces karny*, Warszawa 2021; J. Zagrodnik, *Model interakcji postępowania przygotowawczego oraz postępowania głównego w procesie karnym*, Warszawa 2013; J. Zagrodnik (red.), *Proces karny*, Warszawa 2021.

OD AUTOREK

Oddawany do rąk Czytelnika podręcznik jest już szóstym, uzupełnionym i poprawionym jego wydaniem. Głęboka reforma prawa karnego procesowego dokonana w 2015 r. zmieniła zasadniczo kształt postępowania karnego nadany mu ustawą – Kodeks postępowania karnego uchwaloną w 1997 r. Już po kilku miesiącach obowiązywania nowych przepisów, w 2016 r., w ramach tzw. renowelizacji nastąpił jednak częściowy powrót do stanu prawnego sprzed reformy. Zakres zmian oraz ich charakter prowadzą do stwierdzenia, że z punktu widzenia normatywnego mamy obecnie do czynienia z zupełnie nowym modelem procesu karnego. Nie odpowiada on wcześniejszym założeniom i wyznaczonemu przez nowelizację z 2013 i 2015 r. kierunkowi zmian, którym towarzyszyło hasło „ku kontradycyjności” procesu karnego. Nie jest także kopią stanu prawnego sprzed 1.07.2015 r. Przeprowadzona w 2016 r. przebudowa modelu polskiego procesu karnego odpowiada raczej idei powrotu do zwiększonej roli sądu i „inkwizycyjności” postępowania karnego. Zakres i dynamika zmian dokonywanych w obrębie prawa karnego procesowego w latach 2018–2022 oraz konieczność uwzględnienia przy jego wykładni kolejnych nowelizacji bądź nowych rozwiązań wprowadzonych innymi powiązаныmi aktami prawnymi wymagały zatem ponownego opracowania zagadnień podstawowych pozwalających na opis aktualnego modelu polskiego procesu karnego – także w perspektywie ciągle zmieniającego się otoczenia normatywnego.

W szóstym wydaniu podręcznika zwrócono uwagę na te konstrukcje i instytucje procesowe, które charakteryzują współczesny proces karny, zwłaszcza te, które znane były wcześniej prawu polskiemu, a powróciły po „renowelizacji” Kodeksu postępowania karnego w 2016 r. bądź zostały zmienione w wyniku dalszych jego zmian w latach 2017–2018, a następnie 2019–2022, współtworząc nową procedurę karną.

Szóste wydanie podręcznika uwzględnia zwłaszcza zmiany prawa karnego procesowego wynikające z ustaw uchwalonych w związku z walką z COVID-19, zwanych antycovidowymi lub tarczami antykryzysowymi; np. tarcza 4.0, gdzie wśród wielu zmian w różnych aktach prawnych ukryte zostały również zmiany w Kodeksie postępowania karnego. Zwrócono także uwagę na kierunki orzecznictwa sądowego kształtujące się po nowelizacji Kodeksu postępowania karnego z 2019 r. oraz kolej-

nych zmianach w latach 2020 i 2022 r. W trakcie prac nad tekstem uchwalona została kolejna ustawa zmieniająca przepisy Kodeksu postępowania karnego (ustawa z 7.07.2022 r. o zmianie ustawy Kodeks karny i niektórych innych ustaw – druk sejm. nr 2024). Wprowadza ona wiele istotnych zmian, częściowo związanych lub będących wynikiem równoczesnej nowelizacji Kodeksu karnego. Zmiany te zostały uwzględnione w niniejszym wydaniu jako wzmianki i odniesienia w przypisach. Dopóki bowiem trwa proces legislacyjny, można jedynie postrzegać nowe regulacje jako projekt nowelizacji ustaw karnych, w tym Kodeksu postępowania karnego.

W różnych miejscach podręcznika czynione są także inne odwołania porządkujące, których zadaniem jest poinformowanie Czytelnika, jak zmieniał się na przestrzeni lat 2015–2022 stan prawny w danej kwestii. Znalazło się również miejsce na omówienie wielu nowych zagadnień, a także tych już znanych, lecz ujętych odmiennie niż czyniono to dotąd w opracowaniach tego rodzaju. Zamiarem autorek jest pokazanie pewnych tendencji rozwojowych polskiego procesu karnego, w tym zwłaszcza wskazanie na rolę poszczególnych stadiów procesu karnego, dualizm modelu orzekania w sprawach karnych, poszerzanie nurtu orzekania konsensualnego i jego konsekwencje procesowe oraz ujęcie postępowania dowodowego w nurcie kontradyktoryjnego orzekania na rozprawie. Szczególnie dużo uwagi poświęcono problematyce zasad procesowych, które mają istotny wpływ na konstrukcję procesu, pozycję jego uczestników oraz role, jakie w nim odgrywają. To do nich wielokrotnie czynione są odwołania podczas prezentacji zarówno poszczególnych instytucji procesowych, jak i przebiegu procesu. Nie pominięto także wątku wzmocnienia pozycji procesowej prokuratora w polskim procesie karnym i ograniczania gwarancji procesowych poszczególnych jego uczestników, będących wynikiem zmian normatywnych.

Podręcznik był pisany z myślą o studentach, stąd liczne przykłady, wzory oraz zestawienia tabelaryczne, jak również – mające na celu przybliżenie praktyki stosowania prawa – dane statystyczne. Mają one w zamyśle autorek pomóc w poznaniu i przyswojeniu omawianych kwestii karnoprosesowych. Ujęcie modelowe, wskazywanie powiązań i zależności tego skomplikowanego przebiegu prawnego, jakim jest proces karny, mogą jednak zainteresować także aplikantów do zawodów prawniczych, a nawet praktyków, którzy w prosty sposób mogą się zapoznać z aktualnym modelem postępowania karnego. Zaprezentowane wzory decyzji procesowych zostały zanonimizowane.

W podręczniku uwzględniono stan prawny na 8.08.2022 r.

Lublin–Poznań, sierpień 2022 r.

Rozdział I

ZAGADNIENIA OGÓLNE

1. Pojęcie prawa karnego procesowego

Wraz z prawem karnym materialnym i prawem karnym wykonawczym prawo karne procesowe należy do szeroko pojętego **prawa represyjnego**, którego istotą jest **oparcie odpowiedzialności na zasadzie winy** oraz **możliwość stosowania środków z istoty swej dolegliwych dla sprawcy**. Istnienie tych dwóch elementów powoduje, że do prawa represyjnego zalicza się również prawo dyscyplinarne (odpowiedzialność dyscyplinarną).

W nieco węższym ujęciu **prawo karne procesowe jest jedną z dziedzin ogólnie ujmowanego prawa karnego**, tworzonych przez prawo karne materialne, prawo karne procesowe oraz prawo karne wykonawcze.

Prawo karne procesowe to:

zespół norm prawnych regulujących proces karny, uprawnienia i obowiązki jego uczestników, a także tryb i formy dokonywania czynności procesowych.

O ile materialne prawo cywilne realizuje się poza procesem cywilnym, a więc jest **samowykonalne**, o czym można się przekonać codziennie, np. zawierając umowę sprzedaży, użyczenia albo transportu, o tyle **prawo karne materialne może się realizować wyłącznie poprzez proces karny**.

Normy prawa karnego materialnego regulujące podstawy odpowiedzialności karnej, typy przestępstw oraz konsekwencje prawne czynów typizowanych jako przestępstwa nie mogą być zastosowane bez norm karnoprosesowych określających sposób ich realizacji, zgodnie z zasadą *nulla poena sine processus*.

Prawo materialne oddziałuje na zakres uregulowań prawa procesowego, które powinno być do niego ściśle dostosowane. W równym stopniu prawo karne procesowe wpływa na prawo karne materialne, chociażby przez to, że ustawodawca, tworząc nowy typ przestępstwa (kryminalizując jakieś zachowanie), musi uwzględnić możliwość udowodnienia tego przestępstwa środkami dostępnymi w procesie karnym, w przeciwnym razie nie będzie można wyegzekwować zakazu.

Wzajemna zależność obu tych dziedzin prawa jest bardzo silna, gdyż obie tworzą część jednego ogólnego systemu prawa karnego. Ma to także swoje uzasadnienie historyczne. Zarówno **Constitutio Criminalis Carolina z 1532 r.**, jak i **Constitutio Criminalis Theresiana z 1768 r.** zawierały normy materialne i procesowe, a trwałe rozdzielenie przepisów karnomaterialnych od procesowych przyniósł dopiero wiek XIX.

Konieczne jest także podkreślenie, że **normy prawa karnego materialnego mają charakter pierwotny w stosunku do norm procesowych**. Przepisy prawa karnego procesowego, które odgrywają rolę służebną w stosunku do przepisów karnomaterialnych, funkcjonują wyłącznie dlatego, że prawo karne materialne stanowi dla nich właściwy punkt odniesienia. Oznacza to, że:

w przypadku kolizji w interpretacji przepisów prawa materialnego i procesowego pierwszeństwo powinny uzyskać normy prawnomaterialne, chyba że z norm procesowych wyraźnie wynika co innego.

Na tym tle niezwykle istotne staje się ustalenie charakteru normy prawnej zawartej w przepisie, zwłaszcza że **umieszczenie danego przepisu w ustawie regulującej prawo karne materialne nie przesądza jeszcze o jego materialnoprawnym charakterze**. W Kodeksie karnym poza normami materialnymi znajdują się normy:

- 1) **procesowe** (np. art. 66–68 k.k. – warunkowe umorzenie postępowania karnego);
- 2) **prawnokarno-wykonawcze** (np. art. 77–81 k.k. – warunkowe przedterminowe zwolnienie);
- 3) **materialno-procesowe, inaczej zwane mieszanymi** (np. art. 45 k.k., zawierający nie tylko domniemanie posiadania przez sprawcę rzeczy pochodzącej z przestępstwa, lecz również zasady ciężaru dowodowego).

Podobnie w prawie karnym procesowym można znaleźć różnego rodzaju normy prawne, **nie wszystkie bowiem przepisy Kodeksu postępowania karnego mają jednolitą, procesową naturę**. Przykładowo, mieszany, tj. materialno-procesowy, charakter ma zawarta w art. 49 § 1 i 2 k.p.k. definicja pokrzywdzonego.

Ustalenie charakteru normy prawnej jest niezwykle istotne, ponieważ musi być ona stosowana według reguł rządzących dziedziną, do której się ją zalicza.

Konsekwencje wskazanej powyżej reguły są najbardziej widoczne w przypadku **analogii**, stanowiącej sposób wykładni przepisów, która jest niedozwolona w prawie karnym materialnym, ale tylko w odniesieniu do norm o ściśle materialnym charakterze, to jest regulujących podstawy odpowiedzialności, typy przestępstw i zagrożenie karą¹. W prawie karnym procesowym natomiast **analogia jest dopuszczalna, jeżeli nie dotyczy norm z istoty swej niekorzystnych dla oskarżonego i nie powoduje ograniczenia praw i wolności człowieka** (jak np. środki przymusu). Jeśli więc przepis uregulowany w prawie karnym materialnym ma **charakter procesowy**, to w odniesieniu do niego **dopuszczalne jest zastosowanie analogii**, nawet jeżeli znajduje się w Kodeksie karnym, a nie w Kodeksie postępowania karnego lub innej ustawie procesowej.

2. Funkcje prawa karnego procesowego

Prawo karne procesowe nie jest zbiorem dowolnie ukształtowanych norm prawnych, lecz pełni w procesie karnym kilka istotnych funkcji, które wpływają na jego kształt. Do funkcji tych zaliczamy:

- 1) funkcję **porządkującą**;
- 2) funkcję **dynamizującą**;
- 3) funkcję **prakseologiczną**;
- 4) funkcję **prawnomaterialną**;
- 5) funkcję **gwarancyjną**.

Funkcja porządkująca oznacza, że prawo karne procesowe wyznacza porządek czynności procesowych (kolejność ich dokonywania), zakres uprawnień i obowiązków uczestników procesu karnego oraz role, jakie mogą przyjmować, a także formę czynności dokonywanych przez te podmioty, dzięki czemu proces karny może się toczyć bez przeszkód.

Funkcja dynamizująca prawa karnego procesowego realizowana jest przez normy regulujące terminy procesowe wyznaczające maksymalne okresy dokonywania czynności procesowych przez uczestników procesu karnego. Ich zadaniem jest zapewnienie, by proces karny przebiegał dynamicznie i harmonijnie. **Bezskuteczny wpływ terminów** powoduje, że staje się możliwe **wywołanie skutku określonej czynności**, lub **otwiera drogę do dokonania kolejnej czynności** (np. bezskuteczny wpływ terminu do wniesienia apelacji powoduje uprawomocnienie się wyroku sądu pierwszej instancji, z kolei wniesienie apelacji w terminie ustawowym pozwala na przeniesienie postępowania do drugiej instancji).

¹ Niekiedy ustawodawca dopuszcza jednak częściową analogię, gdy posługuje się w przepisie klauzulami generalnymi, takimi jak: „w szczególności” (art. 16 k.k., regulujący przygotowanie do przestępstwa) czy „w inny sposób”.

Funkcja prakseologiczna, zwana także **celowościową** lub **instrumentalną**, oznacza, że prawo karne procesowe, ukształtowane w toku historycznego rozwoju, jest tak skonstruowane, by jak **najskuteczniej realizować cele** postępowania karnego. Cele te określone zostały w art. 2 § 1 k.p.k. i obejmują doprowadzenie do tego, by:

- 1) sprawca przestępstwa został wykryty i pociągnięty do odpowiedzialności karnej, a osoba niewinna nie poniosła tej odpowiedzialności;
- 2) przez trafne zastosowanie środków przewidzianych w prawie karnym oraz ujawnienie okoliczności sprzyjających popełnieniu przestępstwa osiągnięte zostały zadania postępowania karnego nie tylko w zwalczaniu przestępstw, lecz również w zapobieganiu im oraz w umacnianiu poszanowania prawa i zasad współżycia społecznego;
- 3) zostały uwzględnione prawnie chronione interesy pokrzywdzonego przy jednoczesnym poszanowaniu jego godności;
- 4) rozstrzygnięcie sprawy nastąpiło w rozsądnym terminie.

Zapewnienie, by sprawca został wykryty i pociągnięty do odpowiedzialności karnej, a osoba niewinna nie poniosła tej odpowiedzialności, określane jest w doktrynie jako **dyrektywa trafnej reakcji karnej**. Stanowi ona pierwszoplanowy cel postępowania karnego.

Obowiązek poszanowania godności pokrzywdzonego wyrażony w art. 2 § 1 pkt 3 k.p.k. stanowi *novum* w przepisach Kodeksu postępowania karnego, choć nie oznacza to, że wcześniej organy procesowe były zwolnione z obowiązku poszanowania godności pokrzywdzonego. Obowiązek taki wynikał chociażby z art. 30 Konstytucji RP, który stanowi, że przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych. Obecna regulacja, wprowadzona ustawą z 28.11.2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (Dz.U. z 2015 r. poz. 21), dostosowuje polskie regulacje karnoprosesowe do przepisów dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z 25.10.2012 r. ustanawiającej normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępującej decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW (Dz.Urz. UE L 315, s. 57).

Funkcja prawnomaterialna wynika ze służebnej w stosunku do prawa karnego materialnego roli prawa karnego procesowego. Jego zadaniem jest **zapewnienie realizacji norm prawnomaterialnych**. Jak już była o tym mowa wyżej, wzajemne zależności pomiędzy obiema dziedzinami prawa karnego procesowego **nie mają jednak charakteru jednokierunkowego**, nie tylko bowiem prawo karne materialne wpływa na kształt prawa procesowego, lecz również **prawo karne procesowe ma wpływ na realizację prawa materialnego**. Szczególnie widoczna jest ta zależność w przepisach Kodeksu postępowania karnego regulujących **zakazy dowodowe**, przez które należy rozumieć zakaz dowodzenia określonej tezy dowodowej jakimikolwiek lub niektórymi środkami dowodowymi (zob. szerzej rozdział III „Naczelne zasady procesu karnego”, podpunkt 2.1., poświęcony zasadzie prawdy).

Przykład

Artykuł 178 pkt 2 k.p.k. zakazuje przesłuchiwania w charakterze świadka duchownego co do faktów, o których dowiedział się w czasie spowiedzi. Załóżmy, że sprawca zabójstwa wyznał w czasie spowiedzi duchownemu, że zabił człowieka, a nawet podał szczegóły zbrodni. Przyjmijmy także, że organ procesowy nie dysponuje żadnym innym dowodem. Istniejący zakaz dowodowy uniemożliwia organom procesowym dowodowe wykorzystanie informacji na temat przestępstwa, którą duchowny pozyskał w czasie spowiedzi, a to w rezultacie uniemożliwi pociągnięcie sprawcy zabójstwa do odpowiedzialności karnej, jeśli nie znajdą się inne dowody.

Funkcja gwarancyjna oznacza, że normy prawa karnego procesowego zapewniają ochronę praw człowieka oraz konstytucyjnych praw i wolności uczestników procesu karnego przed arbitralną, to jest nadmierną i bezprawną ingerencją organów procesowych w te prawa, a jednocześnie wyznaczają granice dopuszczalnego działania organów procesowych ingerujących w prawa człowieka. Ta funkcja najwyraźniej widoczna jest w przepisach regulujących środki przymusu. Dla przykładu stosowanie tymczasowego aresztowania jest dopuszczalne tylko po spełnieniu przesłanek określonych w art. 249 i 258 k.p.k.

Poza wskazanymi wyżej funkcjami niekiedy wymienia się jeszcze inne, które mają charakter uzupełniający (akcesoryjny). Należą do nich:

- 1) **funkcja regulacji stosunków pomiędzy poszczególnymi uczestnikami procesu karnego;**
- 2) **funkcja eliminowania konfliktów pomiędzy stronami procesowymi** (np. przepisy o mediacji czy postępowaniu prywatnoskargowym);
- 3) **funkcja wychowawcza**, odnosząca się do oskarżonego;
- 4) **funkcja dyscyplinująca**, która polega na tym, że przepisy prawa karnego procesowego wymuszają spełnienie obowiązków procesowych nałożonych na uczestników procesu (np. kary porządkowe).

Funkcji prawa karnego procesowego nie należy utożsamiać z **funkcjami procesowymi** rozumianymi jako **rodzaj działalności procesowej realizowanej przez uczestników procesu karnego w ramach pełnionych przez nich ról procesowych** (tj. funkcji oskarżania, obrony i sądenia) (szerzej na ten temat w poświęconym zasadzie kontradiktoryjności podpunkcie 2.8. w rozdziale III).

3. Źródła prawa karnego procesowego

Źródłem prawa karnego procesowego jest **akt prawny zawierający zespół norm prawnych regulujących proces karny**. Cechą charakterystyczną prawa karnego procesowego jest jego dualizm, jako że tworzą je dwa systemy – **prawo krajowe i prawo unijne**.

W podręczniku przedstawiono współczesny model postępowania karnego ukształtowany przez ostatnie nowelizacje zarówno Kodeksu postępowania karnego, jak i powiązanych aktów prawnych, m.in. Kodeksu karnego, ustawy o Sądzie Najwyższym, Prawa o prokuraturze.

Autorki omawiają ostatnie zmiany dotyczące m.in.:

- wyznaczania posiedzenia wstępnego oraz rozprawy głównej;
- listu żelaznego;
- zabezpieczenia majątkowego;
- wzmocnienia pozycji procesowej prokuratora w polskim procesie karnym i ograniczania gwarancji procesowych poszczególnych jego uczestników.

Praktycznym uzupełnieniem poruszonych w książce zagadnień są m.in.:

- orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego i Sądu Najwyższego wpływające na wykładnię i stosowanie przepisów prawa karnego procesowego;
- wzory najważniejszych pism procesowych i orzeczeń wydawanych w postępowaniu karnym wraz z ich uzasadnieniami;
- kazusy z rozwiązaniami pomocne w sprawdzeniu wiedzy z omawianej dziedziny;
- liczne wykresy i zestawienia ułatwiające zrozumienie przebiegu procesu karnego.

Publikacja jest przeznaczona dla studentów prawa, aplikantów zawodów prawniczych oraz osób przygotowujących się do egzaminów na aplikacje. Może być również przydatna praktykom: sędziom, prokuratorom, asesorom, referendarzom sądowym, adwokatom i radcom prawnym chcącym poszerzyć swoją wiedzę na temat obecnego modelu procesu karnego.

Katarzyna Dudka – profesor doktor habilitowana nauk prawnych, kierownik Katedry Postępowania Karnego Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie; członek m.in. Komisji Prawniczej Polskiej Akademii Nauk Oddział w Lublinie, rzecznik dyscyplinarny Ministra Nauki i Edukacji, Rzecznik Praw Akademickich UMCS; radca prawny; autorka ponad 100 publikacji z zakresu postępowania karnego, prawa karnego i praw człowieka.

Hanna Paluszkiwicz – profesor doktor habilitowana nauk prawnych, w latach 2014–2022 kierownik Katedry Prawa Karnego i Postępowania Karnego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Zielonogórskiego; wieloletni pracownik naukowy Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; była wiceprzewodnicząca Komisji Dyscyplinarnej Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, przewodnicząca komisji dyscyplinarnej ds. nauczycieli akademickich przy Radzie Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego; radca prawny; autorka blisko 200 opracowań naukowych oraz dydaktycznych z zakresu prawa karnego procesowego.

LEXOTEKA
więcej niż podręcznik

Poszukaj pozostałych podręczników
dostępnych online

www.lexoteka.pl

9788382868074 W06P01

ISBN 978-83-8286-807-4

9 788382 868074

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA: 801 04 45 45

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL

Kup e-book i czytaj
w aplikacji Smarteca

CENA 79 ZŁ (W TYM 5% VAT)